

послуг, на який поширюються загальні положення цивільного права про правочин та договір. Так, Глава 63 Цивільного кодексу України містить загальні положення про послуги, які можуть застосовуватися до всіх договорів на надання послуг, якщо це не суперечить суті зобов'язання (ч. 2 ст. 901 ЦК України). Отже, до договору на надання медичних послуг застосовуються наведені загальні положення, але з урахуванням певних особливостей предмета договору, суб'єктів тощо.

Так, згідно загальних норм про послуги ч. 1 ст. 901 Цивільного кодексу України за договором на надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, що споживається в процесі виконання певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцю вказану послугу, якщо інше не встановлено договором.

Що стосується доктринального визначення договору про надання медичних послуг, то за ним одна сторона (медична організація, лікар) зобов'язується надати, а інша сторона (пацієнт)- прийняти та оплатити оплатні послуги, спрямовані на зміцнення здоров'я пацієнта, згідно умов договору. (Майданик Р. А. Договір про надання медичних послуг. // Медичне право № 5(1). 2010. — С. 52–66)

З урахуванням певної специфіки медичної діяльності, договір на надання медичних послуг має певні правові характеристики. Такі як, консенсуальність, двосторонність, платність, ризик овість, публічність тощо.

ГОЛУБЄВА Н. Ю.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, доктор юридичних наук, доцент

ОЗНАКИ ОБ'ЄКТА ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Об'єктом зобов'язання є певна поведінка зобов'язаної особи, тобто дія (не тільки активна, а й утримання від дій), яку повинна виконати зобов'язана особа. Стаття 509 ЦК України сконструйована за моделлю римського приватного права: *dare, facere, praestare* — дати, зробити, надати. Крім того, сучасне визначення поняття «зобов'язання» додає утримання від дій та має незакритий перелік дій боржника.

Ці дії мають відповідати певним вимогам для того, щоб вважатися об'єктом зобов'язання (можемо сказати інакше: ознаки об'єкта зобов'язання).

По-перше, дія як об'єкт зобов'язання має бути здійсненою, такою, яку можливо здійснити, тобто вона має бути можливою фізично,

наприклад, у разі загибелі індивідуально-визначеної речі, що мала стати об'єктом зобов'язання, зобов'язання виникнути не може. Розрізняють неможливість об'єктивну й суб'єктивну. Перша має місце в тому разі, коли виконання зобов'язання виявляється неможливим для кожної людини взагалі, наприклад у разі загибелі індивідуально-визначеної речі. У цьому разі зобов'язання не може виконати не тільки боржник, а й будь-яка інша особа. Суб'єктивна неможливість виявляється тоді, коли виконання дії, можливе взагалі, неможливе лише для даного боржника.

У зобов'язаннях, що передбачають передачу речі чи користування нею, дія є можливою, якщо річ (щодо якої здійснюється дія) існує чи може існувати в природі, тобто йдеться про «ожидаемые» (рос.) речі. У зобов'язаннях робити що-небудь чи не робити, дія тоді фізично можлива, коли здійснення чи нездійснення дії для людини можливо. Тому, хоч певний боржник і не буде в змозі здійснити певну дію, але вона не буде неможливою, якщо може бути виконана іншим.

Наступна умова — юридична можливість або правомірність. Об'єктом зобов'язання може стати тільки правомірна дія. Юридична неможливість об'єкта зобов'язання виникає тоді, коли відповідна поведінка є протиправною.

Терміни «фізична та юридична неможливість» зустрічаються також у вченні про неможливість виконання зобов'язання. У відповідності до ст. 607 ЦК України, зобов'язання припиняється неможливістю його виконання у зв'язку з обставиною, за яку жодна зі сторін не відповідає. Але яке відношення це вчення може мати до об'єкта зобов'язання?

Для відповіді на це запитання маємо зазначити, що неможливість виконання розрізняється в залежності від часу її виникнення. З цього погляду вона може бути первісною, тобто такою, що існує в момент, коли зобов'язання повинно було виникнути, і наступною (вторинною) — такою, що настала вже під час існування зобов'язання. Таким чином, зазначене розмежування проводиться залежно від того, чи існувала неможливість реального виконання під час укладення договору або виконання умов договору стало неможливим згодом.

Стаття 607 ЦК України має на увазі насамперед неможливість виконання наступну (вторинну), оскільки неможливість, що існує в момент, коли зобов'язання мало виникнути, означає, що воно просто не виникне. Так, укладений договір факторингу, за яким одна юридична особа зобов'язується придбати грошові вимоги іншої юридичної особи. Однак перша юридична особа не змогла одержати ліцензію на здійснення діяльності як фактор. У наявності первісна неможливість виконання зобов'язання. У цьому разі зобов'язання не припиняється за правилами ст. 607 ЦК України. У наявності дефект об'єкта, а тому зобов'язання є невиниклим взагалі.

Таким чином, не можна ототожнювати неможливість виконання (фактичну чи юридичну), що тягне припинення зобов'язання (у відповідності до ст. 607 ЦК України, зобов'язання припиняється неможливістю його виконання у зв'язку з обставиною, за яку жодна із сторін не відповідає), та можливість виконання як вимогу до об'єкта зобов'язання. Варто враховувати, що при первинній (такій, що виникає до виникнення зобов'язання) неможливості зобов'язання не виникає через дефект об'єкта зобов'язання, а при вторинній неможливості виконання зобов'язання веде до припинення зобов'язання за ст. 607 ЦК України.

Нарешті, багато вчених як обов'язкову вимогу до дії як об'єкта зобов'язання називають вимогу мати *майнову цінність*. Сьогодні варто говорити не про майнову цінність, а про цінність дії для кредитора, тобто кредитор повинен мати в її здійсненні інтерес, який може бути як майновим, так і немайновим.

У дослідженнях об'єктів цивільних правовідносин та їхніх ознак учені відмічають таку ознаку: споживну цінність, тобто здатність до задоволення певних потреб суб'єкта чи вказують, що дія повинна мати майнову цінність чи надавати кредиторowi відому суттєву вигоду, отримання якої було б для кредитора бажане чи корисне.

Корисність об'єкта зобов'язання означає, що всякий обов'язок устанавлюється в чийсь інтересах, тобто поведінка, що становить об'єкт зобов'язання, повинна здійснюватися на чийсь користь, тому об'єкт зобов'язання має бути корисним для того, на чию користь устанавлений обов'язок.

Наступна вимога до дії як об'єкта зобов'язання — визначеність. Дія припускає точну визначеність її настільки, щоб при виконанні зобов'язання не могло виникнути сумнів відносно того, що повинен зробити боржник. У іншому разі немає підстав для юридичного примусу, у боржника немає серйозного наміру вступати в зобов'язання, а в кредитора — обґрунтованої надії на виконання зобов'язання.

Але між повною невизначеністю та повною (точною) визначеністю об'єкта зобов'язання є багато ступенів. Тому визначеність об'єкта може бути різною (її межа, міра). Наприклад, договір купівлі-продажу автомобіля. Сторони можуть вказати на обов'язок передачі: а) автомобіля; б) автомобіля відповідної марки та моделі; в) автомобіля відповідної марки та моделі, року випуску; г) конкретно визначеного автомобіля з визначеним номером двигуна (унікальний об'єкт — один у своєму роді, оскільки такого самого іншого автомобіля не може існувати за нормальним розвитком обставин). Але наслідки порушення цих зобов'язань, способи захисту прав кредитора будуть різними, залежно у тому числі й від міри визначеності об'єкта зобов'язання.

Маємо деяку поступовість у визначеності (у точності визначення) об'єкта зобов'язання. Як виявити випадки, в яких об'єкт зобов'язання достатньо визначений для виникнення зобов'язання? Спробуємо систематизувати різновиди визначеності об'єкта в зобов'язанні, а також виявимо критерії визнання зобов'язання існуючим, виниклим, якщо об'єкт не повною мірою визначений.

По-перше, зобов'язання без сумніву виникне, якщо його об'єкт конкретно (абсолютно, точно) визначений. Нема сумнівів, що достатньо визначеними є зобов'язання, об'єктом яких є дії, що заздалегідь визначені як унікальні чи індивідуалізовані дії, наприклад, передача певної картини, попередньо оглянутих меблів. По-друге, об'єкт може бути визначений тільки родом, а не видом (генерично), наприклад, передача певної кількості зерна. По-третє, при виникненні зобов'язання обсяг обов'язку боржника встановлюється тільки в загальному вигляді. У зобов'язаннях з невизначеним обсягом вимог (алеаторних) обсяг прав і обов'язків встановлюється тільки в загальному вигляді. Конкретні суми, послуги тощо визначаються вже під час виконання зобов'язання. Ризиковим, чи алеаторним, є такий обов'язок, предмет якого містить у собі елемент ризику, випадковості, невідомості. Наприклад, до алеаторних належать зобов'язання, що виникають із договору довічного утримання, зобов'язання із завдання шкоди здоров'ю. По-четверте, можливо встановлення зобов'язання відносно декількох об'єктів (сполучні, альтернативні й факультативні зобов'язання).

АДАМОВА О. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ ПРАВА

Інститут права відрізняється від галузі права, насамперед, обсягом предмета регулювання: він регулює не всю сукупність якісно однорідних суспільних відносин, а лише різні сторони (ознаки, особливості) одних типових суспільних відносин.

Відома гнучкість поняття правового інституту дозволяє варіювати застосування його залежно від особливостей тієї або іншої галузі права. Усе те, що не «вміщалося» в норму права й не досягало розмірів галузі права, називали інститутом, і проблема була вирішена. О. С. Іоффе запропонував досить тверду систему права: